

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA A MAGYAR ANTIFASISZTA ELLENÁLLÁSRÓL

A Magyar Történelmi Társulat és a Magyar Partizánszövetség 1978. december 1—2-án Salgótarjánban országos jelentőségű tudományos tanácskozást rendezett. A konferencia témája a második világháború alatti magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom volt. Ez már a második ilyen rendezvény: az elsőt, ugyancsak Salgótarjánban, 1970. január 5—7-én tartották. Ennek jegyzőkönyve nyomtatásban is megjelent.

A megyei pártbizottság előadótermében ez a felirat köszöntötte az érkezőket: „A forradalmi és szabadságharcos hagyomány a szocialista hazafiság eleven tényezője.” A jelszó egyben a konferencia célját, és munkájának alapvető vonását is megjelölte.

Az ország minden részéből ide sereglett kutatók, a megyei történelmi bizottságok vezetői és tagjai, a történelemtanárok és a mozgalom számos veteránja tájékoztatást kapott a kutatás legfrissebb eredményeiről, áttekintették a felszabadulás óta végzett történelmi feltáró munkát, megvizsgálták, hogy mennyire hasznosítjuk ezt a hagyományt ifjúságunk nevelésében, a tanulók oktatásában.

A korreferátumok és hozzászólások az ellenállási mozgalom minden jelentősebb földrajzi területéről megismertették a résztvevőket a kutatások új ténybeli és szemléleti eredményeivel. A katonai ellenállás témaköréből két hozzászólás merítette mondanivalóját: előadás hangzott el a Budai Önkéntes Ezred, illetve az új néphadsereg 1. és 6. hadosztálya megszerzésének történetéről.

A helytörténelmi kutatás Borsod, Nógrád és Baranya megyei eredményeiről is tájékoztatta Géczi János, az MSZMP megyei bizottsága titkára. Részletesen foglalkozott a konferenciával a helyi sajtó is.

A konferencia a megye tudományos életének is jelentős eseménye volt. Az elnökségben foglalt helyet, s a tanácskozást köszöntötte Géczi János, az MSZMP megyei bizottsága titkára. Részletesen foglalkozott a konferenciával a helyi sajtó is.

Az érdeklődők mindkét napon megtöltötték a termet. A konferencia valamennyi előadója és résztvevője érezte a megyei szervek körütekintő gondoskodását.

Vass Henrik, A Párttörténelmi Intézet igazgatója, megnyitójában rámutatott, hogy a széles belső antifasiszta front különböző erőkből állt össze. Ezek mozgása bonyolult volt és ma is nehezen áttekinthető. Nem is lehetséges a csak fekete—fehér színnel történő ábrázolás. A harcban a kommunisták hozták a legnagyobb áldozatot. Sokat kell még tennünk, hogy az ellenállás elnyerje méltó helyét népünk hagyományai között. Meg kell vizsgálni, hogy ki van késésben, a történettudomány-e, vagy a közvetítő szervek. A vizsgálandó kérdések között jelölte meg az úgynevezett „utolsó csatlós”-i minősítést, s az ellenállás sokrétűségének kutatását. Szólt a külföldi ellenállásban részt vevő magyarokról is.

Érdekes gondolatokat vetett fel az eszményekről: az egyéneket is ábrázolni kell. A fiataloknak hétköznapi embereket, nem csodalényeket kell bemutatnunk. Meg kell tanulni emberekből gondolkodni, és nem csak mozgalomban. Hitüket, életszeretüket is tárjuk fel. Az antifasiszta hagyományokat nemzeti múltunk részévé kell tenni. Ehhez további feltáró munka szükséges, ezt szolgálja a mostani tanácskozás is.

Géczi János az MSZMP megyei bizottsága első titkára hangoztatta, hogy a jelen konferencia a kutatómunka friss eredményeit mutatja be, s annak a nevelésben való hasznosításával is foglalkozik. A nőgrádi ellenállás a megye munkásmozgalmi hagyományából sarjadt ki. Ismertette a múlt emlékeinek megmentésére tett lépéseiket.

Pintér István A magyar antifasiszta ellenállás sajtóosságai és meghatározói címmel tartotta meg elvi bevezető előadását.

Pintér választ keres azokra a kérdésekre, hogy Magyarország miért maradt Hitler utolsó csatlósa, miért nem került sor fegyveres felkelésre, és miért volt gyenge a fegyveres ellenállás.

Az antifasiszta küzdelmet gátló tényezők közül megemlíttette a haladó erőket ért súlyos vereszeteséget, a fizikai és lelki terrort. A területgyarapodások, a hadikonjunktúra, a faji törvények a rendszer átmeneti megerősödéséhez vezettek. A magyar—német viszony is sajátosan alakult: az alárendeltség csak közvetve érződött, az ország megőrzött bizonyos

függetlenséget, a német elnyomás nem jelentkezett közvetlenül. A látszólagos és a valódi nemzeti érdek szembekerült egymással. A területi visszacsatolások tudati hatása rendkívül nagy volt. A lakosság a revíziót nem úgy tekintette mint egy katasztrófa előjátékát. A nemzeti lét védelmére nálunk nem válhatott az ellenállás lendítő erejévé.

Az antifasiszta tábor gyenge és szétforgácsolt volt, a Népfront a háború előtt nem jöhetett létre. A KMP-nek nem sikerült létrehozni a Hitler-ellenes erők szövetségét. A baloldalt súlyos megtorlás érte. Letartóztatták 2000, internáltak, a frontra hurcoltak 3000 kommunistát. A haladó erők vesztesége megközelítette a tízezret.

A KMP függetlenségi programját a párt 1941 tavaszi és szeptemberi határozatai tartalmazzák. A párt olyan erőknek is szövetséget ajánlott, amelyek nem kívánták a Horthy-rendszer felszámolását, amelyek nem voltak antifasiszták, csupán náciellenesek.

A párt felismerte, hogy a fegyveres harc feltételei még nincsenek meg. Az antifasiszta tüntetések, a kultúrmegmozdulások, a sajtóvíták és a Történelmi Emlékbizottság léte jelzik a harc új formáit.

A Kállay-féle hintapolitika nyomán létrejött egy Hitler-ellenes tömörülés, amely azonban, a kommunisták kizárásával, a belső rendet konzerválni akaró erőkre támaszkodott. Így nálunk a náciellenesség mind kevésbé jelentett egyben antifasizmust is. A Kállay—Bethlen-féle törekvések, valamint a baloldali és jobboldali fordulatlót egyaránt tartó erők között érdekszövetség jött létre. A párt elképzelhetőnek tartotta, hogy Hitler ellen együtt haladjon Horthyval, noha világosan látta, hogy a nácik bukása a kormányzót is elkerülhetetlenül magával rántja.

A szövetséges hatalmak előtt sem Horthy, sem Kállay nem volt elfogadható. Helyes volt tehát, hogy a kommunisták elhatárolták magukat tőlük. A párt már 1943 végén rámutatott, hogy kudarc vár arra a politikára, amely a Szovjetunió, a tömegek, és az antifasiszta erők nélkül akar fellépni a nácik ellen. A kiút az antifasiszta és a Hitler-ellenes erők szövetségében, a nemzeti front megteremtésében rejlett. Ez — ti. a Magyar Front — 1944 májusában jött létre. Ez lett az ellenállás központi szerve. Programjában már ott szerepelt a Horthy-rendszer felszámolása is.

A Magyar Front döntőnek tartotta a hadsereg megnyerését, felvetette az álta-

lános sztrájk és a felkelés gondolatát. Ehhez kedvező külső feltételre várt. A partizáncsoportok szervezésére is felkészült.

A párt csak 1943 végétől látta érettnek a helyzetet a fegyveres harcra. A Szovjetunióban megkezdődött a Magyar Légő és a partizáncsoportok szervezése. Magyarországon a fegyveres harc feltételei csak a német megszállás után jöttek létre. A kiugrásra a legjobb alkalom 1944. augusztus 23-án lett volna, a fordulatra azonban sem Horthy, sem az ellenállás tábora nem volt felkészülve. A párt — noha bírálta az államvezetést — a kiugrás érdekében kapcsolatot keresett a horthysta körökkel; a kiutat a nép és a hadsereg szövetségében látta, hangoztatta a belső átalakulás szükségességét is. 1944 október közepén az eredményes kiugrás ugyancsak lehetséges lett volna, de ez nem válhatott volna egy Horthy ellen irányuló népi fegyveres felkeléssé. Október 15. kudarcra végződött. Horthy „mélységes antidemokratizmusa... fellülkerekedett bizonytalanokodó németelenségén” — fejtette ki Pintér.

A nyilas puccs után a párt, a munkás-ság és a hadsereg szövetségét, a partizáncsapatok szervezését tartotta döntő feladatnak. A létrejövő Felszabadító Bizottság a demokratikus és németellenes erőket tömörítette. Ez — a Magyar Fronttal együtt — előfutára lett a Nemzeti Függetlenségi Frontnak, a nemzetgyűlésnek és az Ideiglenes Kormánynak is.

A partizánharc vezető ereje a KP és a KISZ volt, de voltak fegyveres csoportjai más irányzatoknak is. Idehaza kb. 6500, külföldön kb. 8000 magyar harcolt a fasizmus ellen. A párt Csepelen, Pécsen, Miskolcon és még számos helyen tömeges népi ellenállást bontakoztatott ki. Ennek egyik formája a passzív rezisztencia volt. Sajnos nem volt meg annak lehetősége, hogy a tömegek ráébredjenek erejük tudatára.

Pintér végezetül azt hangoztatta, hogy a kommunisták mindent megtettek a fasizmus ellen, a harc eredményességét azonban a külső körülmények és a belső helyzet egyaránt befolyásolta. Az ellenállást vizsgálva helytelen mind a felnagytítás, mind az aláértékelés: múltunkat az adott történelmi feltételek közepette kell bemutatni.

Gazsi József Eredmények és feladatok az antifasiszta ellenállási mozgalom kutatásában címmel ugyancsak főreferátumot tartott, mely folyóiratunk 293—307. oldalán olvasható.

Korom Mihály korreferátumának címe: A magyar antifasiszta ellenállás és partizánharc bemutatása egyetemi és főiskolai képzésünkben. Az előadó szerint már a harmadik generációnak kell átadni a hagyományokat. Ennek módja az életkortól és a befogadó csoport jellegétől függ. A felsőfokú oktatásban ez a marxista ismeretek kereteiben történhet. Eleinte a kronológikus, majd a 60-as évek végétől a tematikus oktatási forma volt elfogadott. Most a történeti szemlélet kialakítására helyezik a súlyt. Bírálta a most megjelent „A magyar munkásmozgalom története, 1868–1976” c. tankönyvet, amelyben csak 26 oldal foglalkozik az egész magyar függetlenségi mozgalommal. Az ellenállás témaköre a történelemszakos tanároknál már beépült a tananyagba. Szakdolgozatok is készültek és speciális szeminárium is volt. A tapasztalat szerint elsődlegesen a helyi események iránt van érdeklődés.

A következő előadó, *Szabolcs Ottó* korreferátuma teljes terjedelmében a 281–292. oldalon található.

Tihanyi Sándor ny. rendőr vezérőrnagy a Szovjetunió antifasiszta és partizánmozgalmában részt vett magyarokról szól. Ő a IV. Ukrán Front törzsében tevékenykedett, mint propagandista. E munka jelentőségét az ellenség egykoron jobban érzekelte, mint ahogyan mi most megbecsüljük. A frontpropagandisták száma összességében több mint 100 volt, az antifasiszta iskolákban pedig több mint 1000 fő tanult. A jelenleg ismert számok tévesek. Méltatta a frontagitátorok tevékenységét, majd javasolta a szovjet téma mielőbbi feldolgozását.

Godó Ágnes alezredes szerint a jövőben a magyar ellenállásban részt vett külföldiek tevékenységét is vizsgálni kell. A hazánkba került, s itt maradt lengyelek többsége például részt vett a németellenes mozgalmakban. Jelentős volt az irántuk tanúsított népi együttérzés, de alapvetően a horthysta körök is támogatták őket. A lengyel hírszerzők és futárok tevékenysége különösen eredményes volt. *Godó* alezredes szerint foglalkozni kellene a szlovák diákok, a nemzetiségi munkaszolgálatosok, internáltak, valamint a bebörtönözöttek antifasiszta tevékenységével is.

A Lengyelországban levő magyar katonák a helyi lakossággal szemben semleges és baráti magatartást tanúsítottak. Együttéreztek a felkelőkkel, de nem állni, hanem hazajönni akartak. A len-

gyekkel szembeni magatartásuk alapvetően tisztességes, humanus jellegű volt.

Szlovákiában a Szlovák Nemzeti Felkelés idején kevés magyar katona szökött át, akik átmentek, azok zöme szlovákiai magyar volt. Szólt a Faraghó Gábor vezette fegyverszüneti delegáció kituzásáról is.

A Cseh- és Morvaországba került magyarok a felkelőknek több esetben jeleztek baráti szándékaikat, így azok nem tekintették őket ellenségnek. Bekapcsolódva az ellenállásba, fő feladatuk a Prága felé vezető utak lezárása volt.

Jugoszláviában a horthysták a partizánmozgalom kíméletlen elnyomására törekedtek. A felszólaló vázolta azokat az utakat, módokat, ahogyan a magyarok a jugoszláv hazafiak oldalára ájtottak. Megemlékezett a magyarokból létrehozott egységekről, alegységekről is.

Pécsi Anna a Ny-Európában küzdő magyarokról szól. A 40 ezer franciaországi magyar emigránsból kb. 4000 vett részt az ellenállásban. Történetük része a magyar történelemnek is. A reguláris erőknél küzdő magyarok is antifasiszta harcot folytattak.

A francia ellenállásban két felfogás volt: 1. a de Gaulle-ista álláspont, amely az ún. „attentizmus”, a várakozás, a kivárási álláspontját képviselte; 2. a francia KP vezette népi ellenállás koncepciója, amely az aktív fegyveres tevékenységet szorgalmazta.

A magyarok zöme a baloldali ellenállással állt kapcsolatban. Bár a hazai és Ny-európai ellenállás között számos különbség van, a résztvevők élményanyaga mégis sokban hasonló. A franciaországiaknál a hazafiság és a nemzetköziség érzése szoros egységben jelentkezik. Tudták, hogy ott harcolva a magyar nép szabadságáért is küzdenek.

Tóth Sándor alezredes hangsúlyozta, hogy a katonák magatartását a háború végső szakaszában a túlélés vágya határozta meg, 1944. október 15-e után megindult a hadsereg bomlása. Sokan megszöktek, hadifogságba mentek, más részük, passzívvá válva, együtt sodródott az eseményekkel. A németek a honvédek megbízhatatlannak tartották. A magyarok közül sokan megértették: nem elég hátat fordítani a fasisztáknak, tenni is kell a nemzeti becsület megmentéséért. Amíg nem volt mód szervezett alakulatok létrehozására, sokan mint propagandisták, diverziósok, stb., egyénileg kaptak lehetőséget a fasiszták elleni harcra. A Vörös Hadsereg legfelsőbb parancsno-

ka 1944. december 28-án elrendelte, hogy adjanak segítséget az új magyar hadsereg felállításához. Ezután több alakulat jött létre, köztük a Budai Önkéntes Ezred, mely a harcokban is részt vett, s kb. 600 hősi halottat veszített.

Kis András ezredes arról szólt, hogy nálunk nem sikerült a hadsereg „megfordítása”, mint ahogy sikerült Romániában. Az Ideiglenes Kormány nem örökölt fegyveres erőt. Mindent előről kellett kezdeni. Az új hadsereg az antifasiszta háborúban, a népi demokratikus forradalom sodrában jött létre.

Kis András választa a hadseregépítés anyagi és személyi nehézségeit, amelyek meghatározták a fejlesztés lehetőségeit. A szolgálatot vállalók önkéntesek voltak, akik elvi megfontolásból jelentkeztek. Számuk megközelítette az 50 000 főt. Az új hadsereg szervezése a fegyverszünet megkötése után indult meg, s az első egység 1945. március 1-én lépett szolgálatba.

Szóvá tette, hogy az új hadsereg történetét torzítva, nem a valóságnak megfelelően mutatjuk be. A helyes ítéletet számos tévhit, helytelen nézet és a tények hiányos ismerete, vagy figyelmen kívül hagyása nehezíti. Szólt az új hadsereg tagjait ért számos mellőzésről is.

A konferencia legnagyobb sikerét ez az érzelemtől átfűtött, szenvedélyes hangú felszólalás aratta.

Tegzes Ferenc előadása a Baranya megyei ellenállás tényeivel, változatos módszereivel foglalkozott. Részletesen szólt a bányászok, valamint a német nemzetiség „Hűség a Hazához” nevű antifasiszta mozgalmáról. A baranyai háromszögben partizántevékenység is kibontakozott. A magyarok ellenállására nagy hatással voltak a jugoszláviai események is.

Bassa Endre, a Kossuth Könyvkiadó főszerkesztője nem a kutatás, hanem a propaganda oldaláról szólt hozzá a témához. Az előadóktól máris több hasznos ötletet kapott. A felsőfokú oktatás részére kiadott munkásmozgalm-történeti tankönyv kapcsán Korom Mihállyal szállt vitába.

Bassa szerint a kutatásban egészséges realitásérzék jelentkezik, amely sajnos még nem ment át az oktatásba. Ott a romantizáló történelemszemlélet hat, amely a magyar függetlenségi és szabadságharcos hagyományokat egységes vonulatként tanítja. Ennek nyomán tudatzavar keletkezik. Az ifjúság egy része pl. úgy gondolja, hogy Magyarország a második világháborúban a Szovjetunió oldalán harcolt.

Beránné Nemes Éva felszólalásában a Miskolc—diósgyőri ellenállás eseményeivel foglalkozott, amely a két diósgyőri béketüntetésből nőtt ki.

Ismertette az egykori forrásokat, az ellenállás megjelenési formáit, a történelmi emlék- és forrásanyag megmentésére tett intézkedéseket. A jövőben fel kell tárni az ellenséges forrásokat is, a vállalati, gyári irattárakat, és folytatni kell a visszaemlékezések gyűjtését.

Beszélt a miskolci ellenállás sajátosságairól. Ebben egyaránt megtalálható az öntevékenység és a tudatos szervezés. Felhasználták a legális fegyveres alakulatokat is. A mozgalomhoz a társadalom legkülönbözőbb rétegei csatlakoztak. Szó volt Tóth Béla érdemeiről, aki a Mokban-komité szervezését Budapesten kezdte el, majd összekapcsolta azt a helyi munkásmozgalmmal. A város ellenállása országos jelentőségű volt, egyedül a csepeli hasonlítható hozzá.

A második napi tanácskozáson elsőnek a helyi hagyományok ismertetésére került sor.

Bandúr Károly kifejtette, hogy a Börzsöny, Cserhát és Mátra vidékén tevékenykedő partizánokra a Szlovák Nemzeti Felkelés volt ösztönző hatással. Szólt az Örley, Adler, Görgy, a ragyolci, Nógrádi, Keleti és Kozlov féle csoportok tevékenységéről. Számukra a legjelentősebb a Nógrádi Sándor vezette csoport volt, amely mintegy 400 főt vont hatókörébe. A szervezkedést a kommunista sejtek, a munkásmozgalmi hagyományok tették lehetővé. Az antifasiszta mozgalom bázisát a nógrádi bányászok és a nincstelen parasztok alkották. Fontos, hogy ezt a hagyományt is a nemzeti tudat részévé tegyük.

Molnár Pál a megye dolgozóinak ún. passzív ellenállásáról beszélt, amely mögött a KP szívós politikai munkája húzódott meg. Jelentős volt a Kossuth Rádió, és a röplapok felvilágosító munkája. A párt háborúellenes közvélemény kialakítására törekedett. A passzív ellenállás formái a munka- és pótműszak-megtagadás, engedély nélküli távolmaradás, a termelés gátlása, bányaomlás előidézése, gépek és vezetékek rongálása, karbantartás elmulasztása voltak. Molnár ismertette a fasiszták megtorló lépéseit is. 1944 végén a gyárak, bányák mentésének, bénításának is voltak eredményei. Az acélgyári munkások egy részét nyugatra hurcolták, de a bányászok helyben maradtak. Ellenszegülés miatt a környező falvakból a fasiszták 64 főt akasztottak fel.

Horváth István a helyi munkásmozgalmi hagyományokról és a karancselej-tősi ellenállásról beszélt. A legjelentősebb forradalmi góc Baglyasalja volt. A KP bányászbizottságával Petőfalvi Lajos kö-tötte össze őket. Galub Rudolf Mátraszől-lősen és Nagybátonyban szervezte a mozgalmat. A karancselej-tősi ellenállás-ban 350 bányász vett részt. Az elvonulási parancs elleni tiltakozásul — Kozik Fe-renc tanácsát követve — a föld alá von-ultak. Ma vitatott, hogy helyes döntés volt-e ez. Tény, hogy a bányában szá-mukra ismert és megszokott terepen vol-tak. Az egy hétig tartó ellenállás után véres megtorlásra került sor. A történeti feldolgozás sajnos későn kezdődött meg. A vezetőktől pl. nem gyűjtöttek vissza- emlékezéseket.

Felkai Dénes a konferencia megrende-zésének fontosságát hangoztatta. A haza-fias neveléshez példaképek kelleneek. Szólt a spanyol polgárháborúról, majd az új magyar hadseregről. Ez utóbbinál szá-mos torzítás van: a közelmúltban jelent meg pl. a felszabadulás utáni korszak története, amely az új hadseregről nega-tív értékelést ad. Ez sok tízezer embert sért. Szükségesnek tartja a kérdés mi-előbbi tudományos megtagyargalását.

Vas Zoltán helytelenítette a flagelláns í-zú, a bűnöket magunkra vevő „utolsó csatlós” kifejezés használatát. Ezt esetleg Horthyról lehet elmondani. A magyar nép mindig németellenes volt. Ez nem változhatott át Hitler melletti barátság-gá. Volt magyar ellenállás, de ezt sokan csupán a Partizán Szövetség tagságával azonosítják. A katonák ellenállására már a Szovjetunió területén is volt példa. Az ő munkája pl. Voronyezs után kezdődött. Kérték Stomm tábornokot, hogy fordul-jon Hitler ellen. Kapott is tőle egy Hit-ler-ellenes nyilatkozatot.

Szólt arról is, hogy miért nem alakult meg a magyar légió. A szovjetek azt kí-vánták, hogy a katonák ne csak Hitler, de Horthy ellen is forduljanak. A tisz-tek és honvédek azonban csak az előb-bire hajlottak. A tisztek angolbarátok voltak, s osztályérdekeiket követték. Többek között ezért nem jött létre a ma-gyar alakulat.

Vas Zoltán részt vett a hadifoglyok ki-választásában is. Százával, ezrével je-lentkeztek az emberek, de meg kellett elégedniük kétszázal.

Miklós Béláék után 20 000 fő ment át a Vörös Hadsereghez, de ezekből sem alakult légió, vagy mint akkor nevez-

ték, Kossuth hadtest. Végezetül hangoz-tatta, hogy e kérdésben is csak a tiszta igazságot szabad megírni.

Gáspár János a 120 tisztből, 5500 hon-védből szervezett temesvári hadosztály-ról beszélt. Az alakulat tagjai a hadifog-ságban önkéntesen antifasiszta harcra je-lentkeztek. Ezután szabad honvédek let-tek. Ismertette a szervezés körülményeit, felolvasta szovjet politikai tisztjük nyi-latkozatát, idézett a hadosztály újságából. Később helyreállító munkára vették őket igénybe. A Szovjetunióból hazatérve helyzetüket nem értették meg, antifasisz-ta voltukat nem ismerték, s máig sem is-merik el.

Neruzsil István az Andrássy-laktanyai, kistarcsai és sátoraljaújhelyi fogolyél-ményeiről beszélt. A valóság művészi ábrázolása sajnos gyakran torzítva tör-ténik. Példaként „A szarvassá vált fiú” c. filmet említi. Gyorsítani kell a kutatást, s annak eredményeit mielőbb gyümöl-csöztetni kell az oktatásban. Erre néhány javaslatot is tett. A múlt feltárása nem lehet az úttörő gyerekek feladata. Vége-zetül azt hangoztatta, hogy legyünk büsz-kék a fasiszmus elleni küzdelmünkre.

Vándor László vitába szállt Gazi Jó-zsef azon állításával, mely szerint a fran-cia ellenállás témáját már kielégítően felkutattuk. Példaként a „Bevándorolt munkások szervezetét” (MOI) említette. A közép- és dél-franciaországi eseménye-ket is fel kell tární.

Orfanidesz Lukács emlékeiről beszélt. A Volhov vezette „Halál a fasiszmusra” nevű csehszlovák partizánbrigádban har-colt. A hazafiság és nemzetköziség ná-lunk szerves egységben jelentkezett. A Rákosi-időben börtönben volt. A Fő utcá-ban Stomm Marcellel került egy cellába. Stommtól hallotta: elfogadta volna a lé-gió vezetését, ha a megbízatását a szövet-séges hatalmaktól együttesen kapta vol-na meg. A felszólaló hangoztatta, hogy a partizánok nevében ő is elítéli az „utolsó csatlós” kifejezés használatát.

Kerényi Dezső, a Nógrádi csoport tag-ja, részletesen beszélt egységükről. 16 hő-si halottjuk volt. Méltatta Nógrádi Sán-dor érdemeit. A körzetükben levő közsé-gekben önvédelmi csoportok alakultak. Vidoszapusztán egy 400 fős ellátó alaku-latot bomlasztottak fel. Utalt a történeti kutatás fontosságára, mivel a partizánok jól forgatták ugyan a fegyvert, de nem tudják élményeiket leírni.

A konferenciáról *Vass Henrik*, a Történelmi Társulat elnökhelyettese adott összefoglaló értékelést. Válaszolt a felmerült kérdésekre is. A konferencián 15 előadás és 9 felszólalás hangzott el. Ha a fő referátumokat sokszorosították volna, úgy több idő maradt volna a vitára. A KP Külföldi Bizottsága a második világháború alatt ténylegesen működött. E kérdésről még viták folynak, amit nem e tanácskozáson kell eldönteni.

A konferencia jellemző vonása a komplexitás volt. A kutatók és közvetítők együtt vettek részt a munkában. A tudomány eredményei ma sajnos csak 5—8 év elteltével jutnak el az oktatásba, közben azonban új eredmények is születnek. Vas elvtárs több javaslatot tett, hogyan is lehetne lerövidíteni ezt az időt. A megoldást a szóbeli közlésen alapuló gyors tájékoztatásban látja. Irodalom van elég, az ellenállást a történettudomány már eléggé jól feldolgozta.

A konferencia a hazai és nemzetközi, a budapesti és vidéki eseményeket is komplex módon vizsgálta. Így mód nyílt az összehasonlításra: a témát korábban ennyire még soha nem tárták fel. A konferenciára a történeti realista látásmód volt a jellemző. De ehhez nemcsak a haladó dolgok tartoznak. Bebizonyosodott, hogy az ellenállás nálunk jelentősebb volt, mint ahogy azt eddig véltük. Jelentősége nem is annyira katonai, mint inkább erkölcsi szempontból volt. Minden adalék becses számunkra. Az ellenállásnak sok formája, számos jelensége volt és a legkülönbözőbb skálán mutatkozott. Ezek feltárása erkölcsi és politikai kötelességünk, ez a nemzeti önismeret és ön-

értékelés szempontjából is fontos. Óvott a túlzásoktól, melyek károkat okozhatnak. A tényeket kell nézni. Ezek szerint viszont a felkelés elmaradt, hadsereg nem csatlakozott az ellenálláshoz, a vezetés támogatta Németországot. A hadsereg sem kaphat felmentést történelmi felelőssége alól, de meg kell becsülni minden előremutató jelenséget.

Szólt a vitában felmerülő „utolsó csatlós” megállapításról. E kérdés attól függ, honnan nézzük. Horthy valóban utolsó csatlós volt. Az új hadsereg későn szerveződött, harcban nem vett részt. Felszabadulásunkért keveset tudtunk volna tenni. *Vass Henrik* beszélt a feladatokról is: az ellenállásról szintézist, népszerű összefoglalót kell készíteni. Fel kell tárni a nemzetközi összefüggéseket, az ismeretlen területeket, jelenségeket, az ellenállás különböző formáit. Széles skálán kell dolgozni, feltárva, becsben tartva minden adalékot. Az összefoglalóban többször szó esett a helytörténeti kutatás fontosságáról is.

Uszta Gyula altábornagy rekesztette be a tanácskozást. Szerinte a konferencia hasznos volt, mindenkinek sokat adott; kívánatos lenne a folytatás is, írók, művészek bevonásával. A párt és az állam támogatja az itt kifejtett törekvéseket. Beszélt a nevelés terén a jövőben adódó feladatokról. Szükség lenne egy összefoglaló munka elkészítésére is. Az ellenállást a tankönyvekben reálisan kell ábrázolni. Azt az eszmét kell átadni gyermekeinknek, mely egykor az ellenállókat is lelkesítette.

Gazsi József